

דני ואזנה

סודות זורמים לנהר

Dani Vazana
Secrets flow into the river

עריכה: אורית אושר
עימוד ועיצוב: אילנה לאסרי
עיצוב עטיפה: מאור חתוקה
נדפס בדפוס אלינור דיגיטל

© כל הזכויות שמורות למחבר דני ואזנה,
ולשחקים הוצאה לאור
www.daniozana.co.il
daniozana@gmail.com

© אין להעתיק, לשכפל, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע
או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי בלי
אישור בכתב מהמחבר.

דאנאקוד: 800-1507026

Printed in Israel, 2015

לקרן אשתי
ולשלושת ילדי המקסימים,
אור, עידו ואיתי
שממלאים את חיי באושר.

פרק 1

לפעמים, לפני השינה, אני נזכר בקולות שעלו מחדר העבודה של אבא, בזמזום המחשב הישן, בתקתוק המקלדת האטי, בקימוט הטיטות המקושקות שהשליך אל סל הניירות, בחריקות הכיסא כשהיה מקרב ומרחיק את עצמו משולחן הכתיבה בישיבה ממושכת אל תוך הלילה, אפילו בנקישות הכפית בספל הקפה כשנטל הפסקה קצרה מחמת העייפות או כשנתקל במחסום כתיבה חולף. אבל יותר מכל הזיכרונות המעומעמים אני עדיין יכול לשמוע היטב את קולו הצרוד מסיגריות כשהיה חוזר ומקריא לעצמו בקול רם את העמודים האחרונים שכתב.

לילה אחר לילה הקשבתי לקולו הצרוד מבעד לקיר שהפריד בין המיטה שלי לחדר העבודה שלו, נשאב לתוך העלילה המפותלת שברא בדמיונו הפרוע, נסער מתיאורי המין הנועזים, מבועת מזוועות הרצח שהקריא בקול אפוף מסתורין, מכיר את כל הגיבורים הנערצים והדחויים, ונשאר ער עד שהוא היה מתרומם לכבות את האור במסדרון ומדליק את מנורת הלילה בשולחן העבודה שלו. כל הבקשות של אימא שיחדל מהרגלו המטריד ויקרא לעצמו בלב את כתב היד כדי לא להעיר את כולנו בשעת לילה מאוחרת, לא הועילו אלא החריפו את טון המריבות ביניהם, שהסתיימו תמיד במשפט ההוא שאבא אהב

כל-כך לחזור עליו, שסופר טוב חייב לשמוע באוזניו את דברי ההבל שכתב בעודו עייף בלילות, אחרת יגלה אותם מאוחר מדי ויצטרך להשליך את הרומן כולו לפח.

אני זוכר היטב את היום שבו היה אמור הספר של אבא לצאת לאור. זה קרה בתקופת החגים, מעט לפני ערב ראש השנה. הלכנו אז יחד עם אימא ועם סבתא פיבי לראות את הספר בחנות הספרים הקרובה בפינת רחוב בזל. לאורך כל הדרך הן פטפטו בהתרגשות על הספר, והשתעשעו בניחושים על העיצוב שבחרו בהוצאה לכריכה הקדמית ועל המקום שבו החליטו להציבו — בחלון הראווה או בקדמת הדוכן של הספרים החדשים ושל רבי-המכה. בשעות שבהן לא עבד בעבודתו הקבועה כעורך דין, לא חרג אבא אף פעם מלבושו הצנוע — חולצת פולו פשוטה וג'ינס משופשף, אבל הפעם הוא נאלץ לשמוע בקולה של אימא, שהכריחה אותו ללבוש חליפה מחויטת כדי לכבד את מעמדו החדש כסופר ולהיראות חשוב ורציני בעיני המעריצים שעשויים לפגוש בו בחנות הספרים.

גם סבתא פיבי לא הניחה לו עד שהסכים לשאת על כתפו את תיק העור השחור שקנתה לו לרגל השקת הספר, תיק עור מכובד כמו של כל הסופרים הרוסים שהעריצה. וכאילו לא היה די בכך, היא גם תחבה לכיס חולצתו את עט המזל של סבא משולם, זכרו לברכה, רק למקרה שיזהו אותו הקוראים ויבקשו הקדשה אישית בכתב ידו על עמוד השער של ספרו החדש. אני חושב שגם אבא האמין בסתר לבו שזה מה שמצפה לו בכניסה לחנות הספרים בבזל, אחרת הוא לא היה מסכים בשום פנים ואופן לאף אחת מהדרישות המביכות של סבתא ושל אימא.

בסופו של דבר אף אחד לא זיהה את אבא בכניסה לחנות הספרים, למעט אחד השכנים שלנו, מפניו חמק אבא במבוכה ופנה בזריזות אל ירכתי החנות. אני זוכר אותו שם, רוכן על

מדפי הספרים העמוסים ומעמיד פני מתעניין בספר כלשהו ששלף באקראי. באותה שעה שוטטו סבתא ואימא נרגשות בין דוכני הספרים בחיפוש אחר הספר של אבא. הן הרימו והניחו ספר אחר ספר, תחילה במדף הספרים החדשים ורבי-המכר, לאחר מכן בדוכנים הניצבים במרכז החנות, ולבסוף בערימות הספרים שבמבצע, עד שהלכה סבלנותן ופקעה.

כשנואשו ולא מצאו את הספר של אבא, לא בחלון הראווה, לא במדפי הספרים, ולא בשום מקום אחר בחנות, ניגשה סבתא מרוגזת אל המוכר הצעיר שעמד מאחורי הדלפק, והתלוננה על חוסר הסדר השורר בחנות. כזו הייתה סבתא, מתלוננת סדרתית. בכל מקום שבו הזדמן לה לעורר מהומה, היא הייתה טורחת להתלונן בקולניות — על השירות הגרוע, על המחיר המופקע או על כל דבר אחר שלא השביע את רצונה. ותמיד נדמה היה שזו הפעם הראשונה בחייה שבה היא יוצאת מדעתה, בדיוק כמו אז בחנות הספרים, כשנזפה במוכר הצעיר בשפתיים רועדות ובעיניים פעורות כשל חתולה מאוימת.

אני חושב שכבר אז, כשהתפרצה גם אימא על המוכר הצעיר, שמשך בכתפיו בתימהון והתוודה בנימה מתנצלת שמעולם לא שמע על סופר העונה לשמו של אבא, יכולתי לראות את העלבון על פניו של אבא. הוא התקרב לדלפק למשמע הצעקות ונסוג מיד כאילו לא היה שייך למהומה. סבתא התעקשה עוד שהמוכר יחפש שוב, ולאחר שלא עלה בידו לאתר את הספר במחשב ולא בקטלוג החדש של הוצאת הספרים, התנצל אבא על המהומה שעוררו סבתא ואימא, ויצאנו מבווישים מחנות הספרים.

אני זוכר את הדממה שהשתררה לאורך כל הדרך הביתה, אחרי ששוטטנו בכל חנויות הספרים בצפון תל אביב ולא מצאנו את הספר של אבא באף אחת מהן, לא ברשתות הגדולות ולא בחנויות הפרטיות הנחבאות בסמטאות שרק סבתא הכירה. אבא

עדיין ניסה לשמור על ארשת פנים אדישה ותלה את העיכוב בפרסום הספר בעומס הרב שתחתיו כורעת מחלקת ההפצה של ההוצאה לפני החגים. לאחר מכן העלה ברצינות גמורה את האפשרות שמדובר בתרגיל גאוני שנקטה מחלקת יחסי הציבור של ההוצאה — לעכב במכוון את הפצת הספר לחנויות כדי ליצור סביבו עניין תקשורתי בראיונות רחבי היקף הצפויים לו במוספים הראשיים של העיתונים הנפוצים, וכך ייחטף הספר מהמדפים מיד עם צאתו לאור ויעורר עניין בקרב המבקרים.

וככל שהרהר אבא באפשרות המעודדת הזו, שב החיוך האופטימי לפניו, והוא נראה שוב שופע וקורן מאושר כמו בימים שקדמו למועד הוצאת הספר. אבל למחרת בבוקר, אחרי שהתקשר להוצאת הספרים לברר את פשר העיכוב, נפלו פניו של אבא. הוא כמובן לא פירט את תוכן השיחה החפוזת שניהל עם מזכירת המערכת, רק הודיע לאימא ולסבתא, שלטשו בו עיניים סקרניות, על עיכוב כלשהו שחל בתוכנית העבודה של ההוצאה וביקש להסתלק לחדר העבודה שלו. וכשלא הניחה לו אימא, וגם סבתא לא הרפתה ורטנה על ההרגל המחורבן שירש מסבא משולם, להתכנס בעצמו ולשתוק כשהוא מרוגז, הואיל אבא לשתף אותן בהחלטת ההוצאה להשהות את פרסום הספר למשך כמה חודשים לטובת רומן חדש של סופר ותיק בהוצאה, ואז צעק על אימא שתניח ולא תציק לו יותר ופנה להסתגר בחדר העבודה שלו.

שלושה חודשים לאחר מכן, כשכבר התגלתה אצל אבא מחלת הסרטן בכבד, יצא ספרו לאור והופץ בכל חנויות הספרים, אפילו בחנות הספרים הקטנה ברחוב בזל. לאימא כבר לא היה מצב רוח לשמות. רוב הזמן היא הסתגרה במקלחת ובכתה. וכדי להצדיק את שהייתה הממושכת במקלחת הייתה פותחת זרם מים חזק בטוש כדי שאבא לא ישמע אותה בוכה, או מורידה את המים באסלה שלוש או ארבע פעמים ברציפות,

ואז הייתה יוצאת ועיניה אדומות ונפוחות מבכי, ומתלוננת על אלרגיה שהיא מפתחת לעץ הפיקוס בחצר ששלח את ענפיו עד למרומי הקומה שלנו. וגם סבתא, שעברה להתגורר אצלנו כדי לעזור לאימא בבישולים ובניקיונות, בכתה כל השבוע והתפללה שאבא יחלים מהמחלה הארורה. היחיד שהשתדל לרומם את מצב הרוח של כולם בבית היה דווקא אבא עצמו, שסיפר בדיחות שחורות על הסרטן שאוכל אותו מבפנים, עד שלא עמד בכאבים והסתגר בחדר העבודה שלו.

אלה היו אמורים להיות החודשים הכי יפים בחייו של אבא. על-פי התכנון המקורי, הוא היה אמור לצאת לחופשה מעבודתו כעורך דין ולהקדיש את מלוא זמנו למסע יחסי ציבור לקידום ספרו כמו שחלם תמיד, להרגיש סופר במשרה מלאה, לדלג בין חנויות הספרים ברחבי הארץ, להיפגש עם דיילי מכירות בדוכני ספרים ולחתום לקוראים על עמוד השער של ספרו. יומיים לאחר שהתקבלה האבחנה הרפואית הסופית של פרופסור ברנסון, מנהל המחלקה האונקולוגית בבית החולים תל השומר, היה אבא אמור להרצות על ספרו בפני קוראים ומבקרים חשובים בערב השקה מיוחד שתכננה ההוצאה לקיים לכבודו בבית ביאליק, יחד עם כמה סופרים ידועים שנרתמו לסייע לו לפרוץ לתודעת הקוראים.

כשניתק אז את הטלפון בפנים נפולות, לאחר שביקש מהמו"ל לדחות את אירוע ההשקה עד שישתפר מעט מצבו הבריאותי המידרדר, נשכב אבא על ספת הסלון והחל למרר בבכי. לראשונה בחיי ראיתי את אבא בוכה. הוא ניסה עוד להסתיר את פניו מאחורי כרית הספה, אבל גופו הכחוש רעד מבכי. ואז הוא התרומם לאט מהספה כאדם שבור וחולה, מחה את הדמעות מעיניו האדומות והתקרב לחבק אותי. הוא לא אמר דבר, רק הצמיד את גופי אל חזהו, כמו פעם, כשהייתי קטן והוא היה מרדים אותי כך. הריח נשאר אותו ריח, ריח חזק

של סיגריות ושל זיעה מלוחה, אותו ריח שעמד בחדר העבודה שלו בימי הקיץ הלוהטים כשנטף זיעה בגלל הלחות הגבוהה.

הרגשתי שגם אני רוצה לבכות על חזהו של אבא, לפרוק את כל העצב והכעס שצברתי מהימים האחרונים, אבל נשארתי קפוא ומנעתי מעצמי לבכות כדי לא להכאיב לו יותר. התאפקתי אפילו מלבלוע רוק כדי שהגרגרת שלי לא תרעד ואבא יחשוב שאני עומד לבכות, עד שהרגשתי את הג'ולה הכואבת הזאת בגרון שאימא מדברת עליה כל הזמן כשהיא מרגישה שהיא עומדת לבכות. ועד היום אני כועס על עצמי שלא בכיתי, שהייתי מטומטם ולא חיבקתי את אבא חזק ובכיתי כדי שיראה כמה אני אוהב אותו. ואז נישק אותי אבא על המצח, ולפני שפנה לפרוש לחדר העבודה שלו, התלוצץ כדי להפיג את המבוכה ואמר שאם ימות מהמחלה, הוא יזכה לפחות להיות המקרה הראשון בספרות המודרנית שבו חייו כסופר היו קצרים מחיי המדף של ספרו, בדיחה שגרמה מיד לאימא ולסבתא לכווץ שפתיים, לצקצק בלשונן ולנקוש שלוש פעמים על שולחן העץ בסלון בהבעת פנים מבועתת.

במשך כל תקופת המחלה הסתגר אבא שעות ארוכות בחדר העבודה וכתב. זו הייתה אולי התקופה הפורייה ביותר שלו מבחינה ספרותית. אפילו כשהחל לקבל מורפיום במינון גבוה להקל את כאביו, שהלכו וגברו והתפשטו בכל גופו, הוסיף אבא לכתוב כאילו ניהל מרוץ נגד הזמן להשלמת כתיבת הרומן האחרון בחייו, לפני שתכריע אותו המחלה. אף אחד בבית לא ידע על מה אבא כותב, ונדמה שזה גם לא עניין במיוחד את אימא ולא את סבתא, שהיו שקועות עמוק כל-כך בצער שהביאה עליהן המחלה הארורה. ובימים ההם אבא כבר לא הקריא לעצמו בלילות בקול רם את הטקסט שכתב, אלא רק פלט יותר ויותר אנחות עייפות וכאב, וכך לא הייתי עוד שותף לעלילה שטווה, ולא מצאתי עוד טיוטות מקומטות

שהשליך אל סל הניירות, מפני שלא היה לו עוד כוח לערוך ולתקן את כתב היד אלא רק לכתוב ולכתוב ככל יכולתו לפני שתכריעה אותו המחלה.

לפעמים, בהשפעת הטיפולים הכימותרפיים, היה אבא נרדם על הכיסא מול המחשב זמן קצר לאחר שהחל לכתוב, ומחרחר חרחורים מבהילים שלא אפשרו לפענח על-פי שמיעה בלבד אם מדובר בחרחורי גסיסה או בנחירות שינה עמוקות, עד שהייתה אימא נזעקת מהסלון ומכריחה אותו לחזור לישון במיטתם. אבל מאז אותו לילה שבו נרדם בישיבה מול המחשב בחדר העבודה וצנח מהכיסא אל הרצפה — אני כבר לא נרדמתי בלילות.

אני זוכר את רעש החבטה של ראשו של אבא ברצפה ואת הצעקה המבעיתה של אימא, שרצה אליו מבוהלת מהסלון, ואת הדם שניגר ממצחו וטפטף לאורך כל המסדרון כשהיא תמכה בו והובילה אותו בבהילות לשטוף את פניו המדממות במקלחת. אני זוכר את יללת הסירנה של האמבולנס שהזעיקה אימא. זו הייתה החוויה המפחידה ביותר שחוויתי בחיי, וכך, מלבד השיער שנשר לאבא מהטיפולים הכימותרפיים ומלבד פניו החיוורות והכחושות בימיו האחרונים, אף שאני משתדל לזכור אותו צעיר ויפה תואר כפי שהיה לפני שפרצה אצלו המחלה, הוסיפה הנפילה ההיא שני פגמים שנחקקו בזיכרוני ממראהו האחרון: התפרים הגסים מעל הגבה שתפרו לו ברישול בבית החולים, והשן הקדמית שנשברה בעת הנפילה.

למחרת, כששב מבית החולים ומתקן קיבוע סביב צווארו, חמישה תפרים במצחו ושפה תחתונה שסועה ונפוחה שהסתירה את השן השבורה — הגיע לבקר אותו גרובר, חברו הטוב ביותר. הוא הציע שלא נמנע מאבא את הכתיבה בחדר העבודה, המקלה על סבלו ועל מצב רוחו השפוף, אלא נקפיד להשיגח עליו ביתר תשומת לב ונרפד את הרצפה סביבו בכריות רבות

לכל נפילה שלא תבוא. ומאז ולאורך כל החודשים האחרונים לחייו נראה חדר העבודה של אבא כמו מרפדייה מבולגנת בדרום תל אביב, וגם כשהייתה אימא רוטנת במרירות כל פעם מחדש כשהייתה מועדת בעצמה וכמעט נופלת מהיתקלות כזו או אחרת עם הכריות בחדרו, היא לא העזה להסיר אותן מחשש שאבא ייפול שוב מהכיסא ולא יקום עוד על רגליו.

וככל שנחלש והזדקק לעזרתה של אימא, הרגיש אבא מושפל ומבויש יותר. לפעמים העדיף לנסות לעשות הכול בעצמו, בכוחותיו האחרונים, לכן נראו על גופו חבורות ושריטות מנפילות ומהיתקלויות חוזרות ונשנות ברהיטים ובחפצים בבית. "אני סופני, קלרה, לא סיעודי!" כך היה מתלוצץ תמיד בחיוך מריר כשהיא הייתה ניגשת לסייע לו להתרומם על רגליו ולהתהלך, ואז היה הודף בעקשנות את ידה המושטת לעזרה ומזדקק לאט בכוחות עצמו.

לבסוף הקדים אבא במותו את חיי המדף של ספרו, כפי שניבא. הוא מת חודש בלבד לפני שהמו"ל התקשר אל אימא ושאל אם היא מעוניינת לרכוש את מלאי הספרים שנותר מהמהדורה המודפסת, שכמעט לא נמכרה, אחרת תיאלץ ההוצאה להעביר את הספרים לגריסה ולגנוז את כל העותקים שנאספו מהחנויות בשל העומס הרב השורר במחסני ההוצאה. אימא רכשה לבסוף מאתיים ספרים בלבד מתוך אלף הספרים שנותרו במלאי, במחיר מוזל של אלפיים שקלים. בחשבון פשוט זה עשרה שקלים עבור כל עותק. שאר הספרים נשלחו לגריסה באישורה, למעט עותק בודד שנשמר בארכיון הספרים למקרה שיתעורר שוב צורך בהוצאתו.

אילו ידע אבא בחייו שזה הסכום שתהיה אימא מוכנה לשלם עבור ספרו, שעל כתיבתו עמל במשך שנתיים וחצי, ושהיא אף תתמקח על גובה הסכום עם המו"ל של ההוצאה עד שהוא ייאות לפנים משורת הדין להפחית מהתשלום שני

שקלים נוספים עבור כל עותק, היה אבא נעלב עד עמקי נשמתו ופותח עמה במריבה קשה.

מסע ההלוויה של אבא יצא מהבניין שלנו לבית העלמין בקריית שאול בשיירה ארוכה של רכבי אספנות ואופנועים מפוארים ועתיקים. אבא היה חובב מושבע של רכבי אספנות. מפעם לפעם היה קונה גרוטאה ישנה, משפץ אותה כליל בחנייה של הבניין ומעלה אותה על הכביש כחדשה. במרוצת השנים הלך המקלט של הבניין והתמלא בצמיגים ובחלקי חילוף שאגר אבא, עד שהוא נראה כמו משחטת רכב פיראטית. אבא ידע את עבודת המכונאות על בוריה, החל בהחלפת שמנים וכלה בשיפוץ מנועים, גירים, בלמים ואוברולים כלליים. את המיומנויות ואת הידע העשיר במכונאות רכש בנערותו מסבא משולם, שהיה פעם הבעלים של אחד המוסכים הגדולים והמוכרים בדרום תל אביב.

אבא סיפר לי פעם שאפילו הלינקולן של בן גוריון והשברולט קאפריס של יצחק רבין ועוד רכבי שרד מפוארים רבים של שרים ואנשים מפורסמים עברו טיפולים אצל סבא משולם במוסך. אבא עבד אצלו בעיקר בחופשות. לבוש בסרבל עבודה מוכתם בגריז נהג להסתובב בין המוסכניקים הוותיקים, נכנס ויוצא מבור העבודה תחת גלגלי מכוניות, ועוזר בעבודות פשוטות, החלפת שמנים ופירוק מצברים. בסוף שנות השמונים נאלץ סבא משולם לסגור את המוסך עקב חובות כבדים ומחלוקת משפטית ארוכת שנים שלא הצליח ליישב עם העירייה על השטח שבו הקים את המוסך. אז החלה ההידרדרות של סבא, והוא שקע בדיכאון עמוק. אימא אומרת שזה מה שהרג אותו, המוסך שנסגר, אף על פי שנפטר שנים רבות לאחר שסגר את שערי.

וכמו סבא משולם, גם אהבתו הגדולה של אבא למכוניות לא עזבה אותו עד יומו האחרון. כתבי היד שלו היו גדושים

בתיאורים עשירים מעולם הרכב, עמוסים בפרטים טכניים מדויקים של שלל דגמי המכוניות ובסיפורים נוסטלגיים על הדגמים הישנים שכבר לא מייצרים כיום. בכל כתב יד הוא שיבץ דמות אחת לפחות של מוסכניק או של סוחר מכוניות שהזכירו תמיד את סבא משולם. גם כשהחל את לימודי המשפטים, לא זנח אבא את תחביבו ועסק בזמנו הפנוי בניקוי קרבורטורים ובהחלפת פלאגים ושמנים לכל הרכבים של השכנים בבניין. לימים רכש אבא את הביואיק וילטק שנת שישים ושבע שלו, הביואיק שאהב כל-כך. ואז הכיר חברים נוספים בעלי שיגעון דומה למכוניות אספנות, וייסד את מועדון רכבי האספנות בארץ, ובמסגרתו ארגן דרך קבע אירועים ותצוגות של מכוניות אספנות.

כולם, כל החברים של אבא ממועדון האספנות, עשרות נהגים חובבי רכבי אספנות עתיקים וקלאסיים מכל רחבי הארץ, נהגו בזה אחר זה בשיירה ארוכה ואטית אחרי הרכב של חברה קדישא, שהוביל את אבא בדרכו האחרונה לבית העלמין בקריית שאול. הם קיימו את צוואתו כלשונה, מלווים אותו אחר כבוד בשיירה ארוכה על-פי סדר המכוניות שביקש במכתב שהשאיר לפני מותו, ובכל המכוניות דגלי ישראל מתנוססים על האנטנות וארבעה וינקרים מהבהבים.

גרובר נהג בראש השיירה, מעט אחרי הרכב של חברה קדישא, בביואיק וילטק שנת שישים ושבע של אבא. אימא ישבה לצדו במושב הקדמי, ואני וסבתא ישבנו במושב האחורי. אחרינו השתרכו שאר המכוניות, הדודג' מוסטנג שנת שישים ושלוש של מר רוזנטל הקשיש, הביואיק האלגנטית של רובן, האמריקנית המדהימה של שמיל מהגדוד של אבא בצבא, ובהמשך השיירה השתרכו עוד ועוד רכבי אספנות של שאר החברים של אבא שאותם לא הכרתי, דודג' דארט שבעים ושלוש יפהפייה בעלת גג פתוח, ביואיק רוגל, דודג' פלימוט

שנת שישים וארבע, הילמן הסקי אדומה כמו של מלך אנגליה, אסטון מרטין כסופה שנת שישים ושמונה כמו של ג'יימס בונד, טריומף קבריוולט בצבע טורקיז שהקדימה את זמנה ונראתה כמו רכב חלל עתידני, ועוד שלל דגמים עתיקים, לכולם לוחית רישוי בעלת חמש ספרות, כאילו חלפה ברחובות העיר תצוגה חגיגית של רכבי אספנות להנאת הקהל הרחב.

למתבונן מן הצד היה המחזה הבלתי שגרתי ברחובות תל אביב מרהיב ומעורר השתאות. עוברי אורח נעמדו נפעמים על המדרכות ולטשו עיניים בשיירת הרכבים הססגונית שחלפה על פניהם. נהגים שנתקעו בפקקים שנוצרו, כיבדו גם הם באיפוק ובהבהוב אורות סמלי את השיירה החולפת. אבל עבורנו, עבור אימא, שישבה חיוורת במושב הקדמי לצד גרובר, ראשה עטוף במטפחת בד שחורה מהודקת למצחה, ועבור סבתא, שהתייפחה בכי במושב האחורי לצדי, זו הייתה הנסיעה העצובה ביותר בביואיק וילטק של אבא.

השיירה התקדמה בעצלתיים למורת רוחם של אנשי חברה קדישא, שרגזו על העצירות החוזרות ונשנות ורטנו על העיכוב במועד הקבורה. מפעם לפעם השתנקה הביואיק וכבתה ונזקקה לדחיפה מהחברים של אבא. קילומטר וחצי לפני בית העלמין טיפס מד-החום בלוח השעונים של הביואיק לטמפרטורה גבוהה, ונורת האזהרה האדומה הבהבה. החברים של אבא יצאו שוב ממכוניותיהם כדי להעריך את מצבה המכני של הביואיק. הם רכנו להתייעצות מתחת למכסה המנוע הפתוח, שלחו ידיים אל מקור העשן שעלה מהמנוע, והעריכו בפנים מודאגות את סיכוייה של הביואיק לסחוב בנסיעה מקרטעת עד בית העלמין. רובן הוציא מהבגז' ארגז כלים כבד והחליף מהר צינור גומי שהתפוצץ. לאחר מכן הוא מילא מים ברדיאטור בעזרת ג'ריקן פלסטיק גדול.

"תן לה לשתות, תן לה!" עודד אותו חיליק כשהטה רובן

את הג'ריקן מעלה והציף במים את הרדיאטור, עד שעלו ממנו אדי חום. ואז טפח רובן על הפח של הביואיק כמו על סוסה שהבריאה ונעמדה על רגליה.

"סע, גרובר! היא יכולה לסחוב עכשיו עד אילת!" צעק רובן, וכולם התפזרו ומיהרו להיכנס למכוניותיהם. גרובר התניע את הביואיק, שפלטה עשן שחור מהאגוז, והשיירה המשיכה בנסיעה. אבא לא היה יכול לבקש מסע הלוויה מרגש יותר מזה שערכו לו חבריו למועדון האספנות.

ככל שיישמע הדבר מוזר, רציתי שמסע ההלוויה של אבא לא ייגמר לעולם, מפני שכבר אז ידעתי שברגע שהוא ייטמן וכולם יתפזרו מבית העלמין, אשאר לבד עם אימא ועם סבתא בבית אבליים קודר ועצוב, שלעולם לא יהיה עוד שמח כמו שהיה פעם. במהלך השבעה הם באו, כל החברים של אבא. הם ישבו בסלון בקבוצות קטנות, פטפטו על מכוניות אספנות ועל תצוגות רכב, התפעלו בקול רם ממכוניות עתיקות של חברים חדשים שהצטרפו למועדון, וצחקו כאילו ישב אבא בחברתם ואירח אותם אצלנו בבית למפגש חברתי.

אפילו סבתא, שהדהימה והצחיקה אותם בבקיאות שגילתה בכל הקשור למכוניות אספנות, נראתה מאוששת. אבל למחרת השבעה נעלמו כולם. אימא, שהייתה עסוקה באירוח החברים של אבא במהלך השבעה, שקעה שוב בעצבות ונראתה עגמומית וכחושה. הימים שחלפו לא הקלו את מצבן הנפשי של אימא ושל סבתא, ובמרבית שעות היממה הן ישבו בסלון חסרות מעש ושתקו. מותו של אבא הותיר אותן שבורות, מדוכאות וחסרות שמחת חיים.

יותר משעלתה לקבר של אבא, הייתה אימא עולה לרגל בכפייטיות לכל הספריות העירוניות בעיר כדי לטפל בספר של אבא, שעמד בצפיפות לצד שאר הספרים על המדף. שם היא הייתה מחדשת את עטיפת הניילון של הספר, מאוררת

את הדפים המאובקים דף אחר דף, ואז בודקת על גבי כרטיס ההשאלה את התאריך האחרון שהופיע בחותמת שחורה, ומבקשת מהספרינית את הפרטים של הקוראים הבודדים ששאלו את הספר כדי לשמוע את חוות דעתם. וכהרגלה, לפני שיצאה מהספרייה המזדמנת, הייתה אימא מציבה את הספר בקדמת המדף של הספרים החדשים למורת רוחן של הספריניות, שכבר הכירו את הרגלה המשונה, ואז מסתלקת כגנב מהספרייה. במרוצת הימים הרחיבה אימא את מעגל הספריות שפקדה אחת לשבוע-שבועיים לפחות, לפעמים הייתה מגיעה באוטובוס לספרייה העירונית ברמת גן, לפעמים לספרייה בגבעתיים, וכשהזדמן לה לצאת מגוש דן לערים רחוקות בפריפריה, הייתה פוקדת את הספרייה העירונית באותה עיר ביראת כבוה, כאילו עלתה לקבר של אבא.